

Uitkomsten Tussenmeting Sport en Bewegen bij opvanginstellingen, onderdeel van het Programma Meedoen van de Federatie Opvang

Inleiding

Na een nulmeting in 2010, heeft het Verwey-Jonker Instituut in de periode juni tot en met juli 2011 een tweede meting uitgevoerd naar de wijze waarop de onderwerpen Sport en Bewegen aandacht krijgen binnen opvanginstellingen die zijn aangesloten bij de Federatie Opvang. Dit document doet verslag van de bevindingen van deze Tussenmeting Sport en Beweging 2011.

De Federatie Opvang heeft in 2009 een visie op Meedoen geschreven, getiteld 'Meedoen betekent zoveel meer'. Daarin staan de eigen kracht en verantwoordelijkheid van mensen, hun mogelijkheden en wensen centraal. Sport en Bewegen is één van de drie pijlers van het programma, dat op basis van deze visie is uitgewerkt. Sporten en bewegen stelt mensen in staat mee te doen en erbij te horen. Het biedt dus ook kansen voor sociale cohesie. Sporten en bewegen worden zo een middel om de kwaliteit van leven van mensen te bevorderen.

Naast Sport en Beweging kent het programma twee andere pijlers: Activering en Werk, en Zingeving en Cultuur. Sport en Beweging is als eerste pijler van start gegaan begin 2010 en kent een looptijd van drie jaar. De Nulmeting heeft medio 2010 plaatsgevonden, de Tussenmeting werd medio 2011 uitgevoerd. In 2012 wordt de Eindmeting Sport en Beweging uitgevoerd.

Vanuit het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport is aangegeven dat een driejaarlijkse meting belangrijk is om vorderingen in het aanbod rondom sporten en bewegen voor cliënten te kunnen vaststellen en om de effectiviteit van dit programma na drie jaar te kunnen beoordelen.

De instellingen die in 2010 deelnamen aan de nulmeting zijn dit jaar opnieuw benaderd voor de Tussenmeting. Dit biedt de mogelijkheid om - voor deze instellingen - ontwikkelingen in kaart te brengen ten opzichte van 2010. Het gaat hierbij om ontwikkelingen op het gebied van de inzet van sporten en bewegen binnen de sector en de mate van aandacht voor een gezonde levensstijl van cliënten. Door dezelfde groep drie maal te benaderen, kunnen trends en ontwikkelingen goed in beeld worden gebracht.

Om ook andere instellingen de mogelijkheid te bieden om hun ervaringen met Sport en Beweging te delen, is daarnaast een korte digitale enquête uitgezet onder de instellingen die niet hebben deelgenomen aan de Nulmeting. Hieraan heeft een beperkt aantal instellingen gehoor gegeven. Aan de hand van vier kaders in de tekst wordt een kort profiel gegeven van deze andere instellingen.

Opvanginstellingen kunnen onderling sterk verschillen in bijvoorbeeld doelgroep, schaalgrootte en werkwijze. Hiervoor bestaat nadrukkelijk aandacht binnen het landelijk programma Meedoen! Sport en Beweging. Bij de totstandkoming van deze nulmeting is hiermee dan ook rekening gehouden.

I. Wie heeft er mee gedaan?

Aan de Nulmeting namen in 2010 71 professionals deel van 50 verschillende hoofdinstituten. De respons van de Nulmeting was hiermee 66 procent. Alle 71 professionals die eerder meewerkten aan de Nulmeting zijn individueel benaderd om wederom mee te werken aan de enquête voor de Tussenmeting. Er zijn diverse inspanningen geleverd om de respons op de Tussenmeting te optimaliseren, wat heeft geleid tot een deelname van 57 professionals aan de Tussenmeting Sport en Bewegen 2011. Deze respons is voldoende om trends en ontwikkelingen zichtbaar te maken voor de deelnemende instellingen aan de metingen.

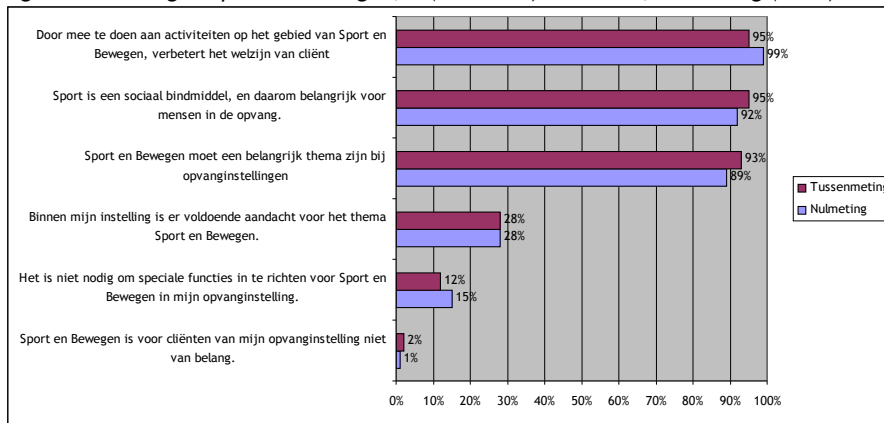
Deelnemers aan de Tussenmeting bieden maatschappelijke opvang (soms in combinatie met beschermde opvang/begeleid wonen) en/of vrouwenopvang (soms in combinatie met beschermde opvang/begeleid wonen) en een combinatie van vrouwen- en maatschappelijke opvang (al dan niet met ook beschermde opvang/begeleid wonen). Wanneer het relevant is, zullen wij bij de bespreking van de resultaten onderscheid maken tussen de drie categorieën, die we zullen aanduiden met VO, MO en VO/MO.¹

II. Oordeel over Sport en Bewegen in opvanginstellingen

Motivatie voor programma Meedoen bij instellingen

Aan de hand van zes stellingen hebben we gemeten hoe de deelnemende opvanginstellingen tegenover Sport en Bewegen staan. Net als in 2010, oordeelt een ruime meerderheid van de opvanginstellingen (zeer) positief over de rol van Sport en Bewegen voor de eigen instelling en voor opvanginstellingen in het algemeen (zie Figuur 1).

Figuur 1. Stellingen Sport en Bewegen, % (helemaal) mee eens, Nulmeting (N=71) en Tussenmeting (N=57)

¹ Instellingen voor beschermde opvang en begeleid wonen kunnen in elk van deze drie categorieën vallen, maar vormen hier geen zelfstandige categorie.

Uit figuur 1 blijkt dat zo goed als alle instellingen van mening zijn dat het welzijn van de cliënt verbetert door deelname aan sport- en bewegingsactiviteiten (95%). Ook vinden zij dat sport een belangrijk sociaal bindmiddel is (95%) en dat Sport en Bewegen een belangrijk thema hoort te zijn bij opvanginstellingen (93%). Bovendien vinden zij Sport en Bewegen voor cliënten van de eigen opvanginstelling van belang (94%).

Gemiddeld vindt bijna één op de drie instellingen dat er binnen de eigen instelling voldoende aandacht is voor Sport en Bewegen. Tegelijkertijd vindt drie op de tien dat er niet voldoende aandacht is; ongeveer vier op de tien antwoordt neutraal. Ruim een tiende van de instellingen is van mening dat het niet nodig is om speciale functies in te richten voor Sport en Bewegen in hun opvanginstellingen; volgens driekwart is dit wél nodig.

De verschillen met 2010 zijn niet groot, toch zien we enkele trends. Zo zien we dat iets meer respondenten van mening zijn dat Sport en Bewegen een belangrijk thema moet zijn bij opvanginstellingen vergeleken met de Nulmeting: het belang van sport lijkt toe te nemen. Daarnaast vinden verhoudingsgewijs meer respondenten dat het nodig is om specifieke functies in te richten voor Sport en Bewegen in de eigen instelling.

Als we kijken naar verschillen tussen VO, MO en VO/MO, zien we dat instellingen voor vrouwenopvang net als in 2010 verhoudingsgewijs het meest positief tegenover Sport en Bewegen in de opvanginstelling staan. Vergeleken met de vorige meting, vinden relatief meer MO-instellingen dat er in hun eigen organisatie meer aandacht voor moet komen voor Sport en Bewegen en dat het nodig is om hier specifieke functies voor in te richten.

Motivatie voor programma Meedoen bij cliënten

Van de verschillende motivaties die cliënten kunnen hebben om deel te nemen aan Sport en Bewegen, hebben de instellingen een top 3 gemaakt van de belangrijkste motivaties van cliënten. De top 3 is gewijzigd ten aanzien van 2010; 'gezelligheid' stond toen op de derde plaats, dit is nu 'contact met anderen', de 'top 2' is ongewijzigd:

1. Verbeteren gezondheid en/of conditie;
2. Afleiding/tegengaan van verveling;
3. Contact met andere mensen.

Een casus: Actief sporten in de maatschappelijke opvang

Een afdelingslocatie voor maatschappelijke opvang en begeleid en beschermd wonen biedt haar cliënten een groot scala aan activiteiten aan. Wekelijks kunnen cliënten op vaste dagen zwemmen, fitnessen of kan er tafeltennis of basketbal worden gespeeld. Om deze activiteiten aan te bieden wordt er samengewerkt met een sportaccommodatie en met een fitnesscentrum. Zestig procent van de cliënten is in de afgelopen twaalf maanden bereikt met de activiteiten op het gebied van Sport en bewegen. De instelling ziet dit aantal het liefst groeien, maar door gebrek aan motivatie bij de cliënten blijft dit aantal volgens de instelling aan de lage kant. Omdat de cliënten moeilijk te motiveren zijn, raken de medewerkers ook minder gemotiveerd om Sport en Bewegen onder de aandacht te brengen. Het zou volgens de instelling dan ook goed zijn als er een medewerker wordt aangewezen die zich bezighoudt met het thema Sport en Bewegen. Ook extra financiële middelen zouden een positief effect hebben. Verder geeft de instelling aan behoefte te hebben aan sportkleding, sportschoenen en zwemkleding. Daarnaast is er ook behoefte aan meer kennis van het netwerk van relevante instellingen, het motiveren en activeren van cliënten en kennis over de doelgroep. Naast de diverse sportactiviteiten biedt de instelling ook activiteiten aan op het gebied van gezonde voeding en persoonlijke verzorging.

III. Het aanbod van Sport en Bewegen

Deze paragraaf gaat in op de soorten en vormen van sport- en bewegingsactiviteiten en de omvang van het aanbod. Daarnaast wordt het bereik van dit aanbod behandeld: hoeveel cliënten worden bereikt en welke specifieke groepen worden bereikt?

Sport- en bewegingsaanbod

Van de in totaal 57 opvanginstellingen die aan het onderzoek hebben meegewerkt, bieden 46 instellingen op dit moment activiteiten aan op het gebied van Sport en Bewegen (in 2010 waren dit eveneens 46 instellingen). Het betreft 25 MO-instellingen, 17 VO-instellingen en 4 VO/MO-instellingen.

De 46 instellingen bieden diverse soorten activiteiten aan. Bijna zes op de tien van de instellingen biedt zowel *incidenteel* (bijvoorbeeld een sportdag of eenmalige activiteit) als *structureel* aanbod (bijvoorbeeld elke dinsdag zwemmen) aan. Bijna een vijfde biedt alleen *incidenteel* aanbod; een vijfde biedt alleen *structureel* aanbod. Vooral instellingen die zowel maatschappelijke als vrouwenopvang bieden, hebben zowel incidenteel als structureel sportaanbod.

Buitenactiviteiten, zoals straatvoetbal en hardlopen en commerciële sport zoals fitness worden het meest aangeboden. In mindere mate valt ook verenigingsport binnen het sportaanbod en worden er sportdagen en activiteiten in de eigen ruimte, tuin of voorziening georganiseerd.

De meest aangeboden vormen van sport zijn (straat)voetbal, fitness en zwemmen. Daarnaast worden hardlopen, wandelen, yoga, weerbaarheidstrainingen, conditietraining, vechtsporten, Dutch Homeless competitie, ouderengym, jaarlijkse sportdag, volleybal, tafeltennis en ontspanningsoefeningen genoemd. Dit beeld komt in sterke mate overeen met dat van de Nulmeting. Ook in 2010 waren (straat)voetbal, fitness en zwemmen de meest genoemde activiteiten, wel is fitness als genoemde activiteit iets afgenomen, terwijl (straat)voetbal iets is toegenomen ten opzichte van 2010.

Zoals ook bleek uit de Nulmeting wordt er bij het aanbod van Sport en Bewegen voornamelijk samengewerkt met individuele en commerciële sportvoorzieningen, zoals fitnesscentra en zwembaden.² Daarnaast worden er ook dit jaar veel buitenactiviteiten georganiseerd, zoals (straat)voetbal, wandelen, hardlopen en in mindere mate weerbaarheidstrainingen en bewegingsoefeningen. Sportverenigingen en sporten in groepsverband komen ook dit jaar verhoudingsgewijs minder in het aanbod voor.

Bereik van het sportaanbod

Naast het aanbod zelf is ook gevraagd naar het bereik van cliënten bij zowel *incidentele* als *structurele* activiteiten. Ongeveer twee van de drie opvanginstellingen houdt het bereik van cliënten met hun sport- en bewegingsaanbod altijd bij, of doet dat voor sommige doelgroepen/gevallen. Het bereik wordt meestal bijgehouden in digitale (cliënt)systemen of per activiteit.

In de Nulmeting schatten instellingen in dat zij in de eerste helft van 2010 gemiddeld een kwart van hun cliëntbestand bereikten; dit is ongeveer gelijk gebleven in 2011. Wel zien we in de Tussenmeting verschillen als we onderscheid maken tussen *incidenteel* en *structureel* aanbod.³

Bereik incidenteel aanbod

Opvanginstellingen die deelnamen aan de Tussenmeting bereikten met hun *incidentele* sportactiviteiten in de afgelopen twaalf maanden een uiteenlopend aantal cliënten, namelijk van 2 tot 1.000 cliënten. Gemiddeld genomen zijn in het afgelopen jaar circa 68 cliënten per instelling bereikt met *incidentele* activiteiten.

² Zie ook subparagraaf 'Samenwerking met andere organisaties/instellingen' onder paragraaf V.

³ Bij de Nulmeting is nog geen onderscheid gemaakt tussen incidentele en structurele activiteiten.

Het aandeel van de cliënten dat is bereikt met incidentele activiteiten op het totaal van het cliëntenbestand, wordt gemiddeld geschat op bijna een derde.

De verschillen tussen soorten instellingen - MO, VO en MO/VO - zijn niet groot. Wel zien we dat instellingen voor MO gemiddeld genomen hogere *absolute aantallen* cliënten hebben bereikt, terwijl instellingen voor vrouwenopvang aangeven gemiddeld een hoger *aandeel* van hun cliëntenbestand bereiken.

Bereik structureel aanbod

De opvanginstellingen bereikten minder cliënten met hun *structurele* activiteiten in de afgelopen twaalf maanden. Gemiddeld bereikte men iets meer dan 50 cliënten met structurele activiteiten, uiteenlopend van 0 tot 1.000 cliënten. Het aandeel cliënten op het totale cliëntenbestand dat is bereikt wordt eveneens iets lager ingeschat dan de incidentele activiteiten: gemiddeld bijna een kwart. Verder blijkt dat MO-instellingen gemiddeld genomen hogere aantallen cliënten hebben bereikt, vergeleken met VO- en MO/VO-instellingen.

Doelgroepen sportaanbod

De instellingen die activiteiten aanbieden richten zich op diverse doelgroepen, samenhangend met de aard van hun instelling. De meeste opvanginstellingen richten zich hoofdzakelijk op mannen en vrouwen vanaf 19 jaar, met een lichte oververtegenwoordiging van vrouwen als doelgroep. Elf opvanginstellingen richten zich tevens op kinderen tot 18 jaar.

Daarnaast bieden 21 instellingen (ook) activiteiten voor doelgroepen met een specifieke problematiek. Onder hen bevinden zich voornamelijk instellingen voor vrouwenopvang, al dan niet in combinatie met maatschappelijke opvang. De instellingen hebben een aanbod dat aansluit bij onder andere psychiatrische en/of verslavingsproblematiek, ex-gedetineerden, dak- en thuislozen, autisme/borderline/depressie, psychomotorische therapie en slachtoffers van geweld in afhankelijkheidsrelaties.

Een casus: Sporten in de vrouwenopvang

In een opvanghuis voor jonge moeders en hun kinderen wordt er incidenteel een sportdag georganiseerd en krijgen vrouwen de mogelijkheid om te gaan fitnessen bij een sportschool en te gaan zwemmen met hun kind. De cliënten maken hier echter weinig gebruik van. Slechts tien procent van de cliënten wordt bereikt. De vrouwen zijn volgens de instelling moeilijk te motiveren om deel te nemen aan de activiteiten. Een sportbudget of een medewerker met Sport en Bewegen in zijn of haar takenpakket is niet aanwezig. De instellingen hebben hier echter wel behoefte aan. Ook een eigen ruimte voor activiteiten, begeleiding en vervoer zijn wenselijk.

IV. Sport en Bewegen als integraal onderdeel van de hulpverlening

In hoeverre is Sport en Bewegen al geïntegreerd in de dienstverlening die de instellingen aanbieden? Heeft de instelling beleid ontwikkeld en worden er speciale deskundigen ingezet of uren van medewerkers beschikbaar gesteld? Dit onderdeel gaat in op deze vragen.

Introductie met het sportaanbod

De wijze waarop cliënten in de afgelopen twaalf maanden in de instellingen worden geïntroduceerd met aanbod rondom Sport en Bewegen, is vrijwel ongewijzigd gebleven ten aanzien van de Nulmeting. Cliënten worden in de instellingen meestal tijdens

begeleidingsgesprekken of tijdens de intake geïntroduceerd met Sport en Bewegen. Daarnaast noemen de instellingen onder andere de aankondiging op het informatiebord, op eigen verzoek van de cliënt of wanneer hier geen specifiek moment voor is.

Medewerkers Sport en Bewegen

Bijna driekwart van de 46 opvanginstellingen met een sportaanbod heeft medewerkers die Sport en Bewegen in het takenpakket hebben; voor vijf van deze instellingen geldt dat dit de hoofdtaak of enige taak is. Instellingen voor vrouwenopvang hebben relatief vaker een medewerker Sport en Bewegen vergeleken met MO en MO/VO. Dit beeld is nagenoeg identiek aan dat uit de Nulmeting.

Medewerkers Sport en Bewegen zijn vrijwel altijd eigen werknemers van de opvanginstelling. In mindere mate wordt (ook) gebruik gemaakt van ingehuurde derden of vrijwilligers die werkzaam zijn binnen de instellingen of bij sportclubs waarmee wordt samengewerkt. Enkele instellingen noemen ook stagiaires, medewerker van de gemeente, andere collega's, activiteitenbegeleider of een van de cliënten zelf.

Het takenpakket van deze medewerkers bestaat vooral uit het organiseren, uitvoeren en begeleiden van sportactiviteiten en het motiveren van cliënten. Soms bestaan de taken (ook) uit bijvoorbeeld het fundraising of het ontwikkelen van sportbeleid.

Sportbudget

Bij bijna een kwart van de 46 instellingen met een sportaanbod is er een apart sportbudget (23%); bij de vorige meting was dit iets lager (17%). De meerderheid van de instellingen heeft geen apart sportbudget; bijna een vijfde weet niet of de opvanginstelling gebruikt maakt van een apart sportbudget. Instellingen voor maatschappelijke opvang hebben relatief vaker een apart sportbudget dan instellingen voor vrouwenopvang.

Zeventien instellingen financieren hun activiteiten op het gebied van Sport en Bewegen uit andere budgetten. Instellingen maken vooral gebruik van gemeentelijke bijdragen, zoals de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) (10 instellingen), lokale fondsen (7 instellingen) en het Oranje Fonds (5 instellingen). Daarnaast worden ook het Jeugdsportfonds, AWBZ, sponsoring door externe partijen en de eigen bijdrage van cliënten genoemd.

Met het geld dat beschikbaar is voor Sport en Bewegen, vanuit specifiek budget of andere bronnen, worden hoofdzakelijk de huur/kosten van faciliteiten, de activiteiten zelf, reiskosten, lidmaatschappen en inhuur van derden betaald. In mindere mate worden personeelskosten betaald. Dit beeld is vergelijkbaar met dat uit de Nulmeting.

V. Gebruik van eigen faciliteiten en/of samenwerking in een netwerk

Zijn instellingen toegerust om sporten en bewegen intern mogelijk te maken of zetten zij (ook) in op het opzetten van een lokaal netwerk om mensen naar sporten en bewegen te geleiden buiten de instellingsomgeving? Welke kansen en belemmeringen worden hierin gesignaleerd door de opvanginstellingen?

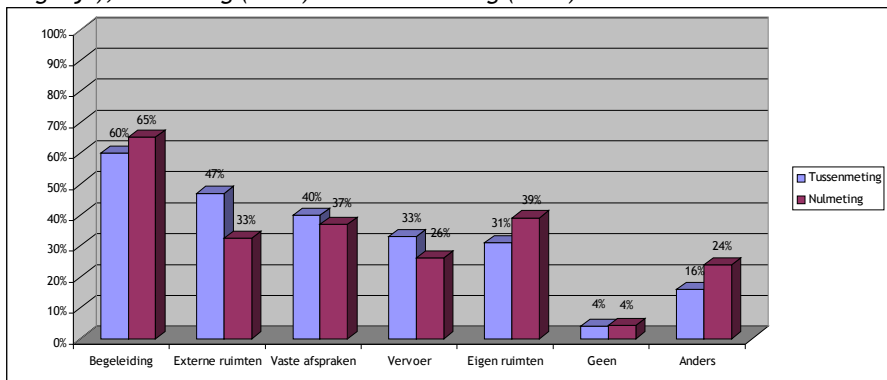
Faciliteiten

Opvanginstellingen met een sportaanbod beschikken over verschillende soorten faciliteiten die deel uitmaken van hun aanbod Sport en Bewegen. In figuur 2 zijn de faciliteiten voor zowel de Nulmeting als de Tussenmeting weergegeven. Er zijn lichte verschillen waar te nemen tussen de metingen.

Net als in de Nulmeting, is begeleiding het meest genoemd, al ligt dit percentage wel iets lager dan bij de vorige meting. Verder blijken externe ruimten, vaste afspraken met bijvoorbeeld sportscholen en vervoer de belangrijkste faciliteiten te zijn. Tijdens de Nulmeting werd er relatief vaker gekozen voor eigen ruimten als een faciliteit.

Externe ruimten en begeleiding worden het meest door MO-instellingen worden genoemd, terwijl instellingen voor vrouwenopvang verhoudingsgewijs vaker eigen ruimten en vaste afspraken met aanbieders noemen.

Figuur 2. Faciliteiten van opvanginstellingen in het kader van Sport en Bewegen (meerdere antwoorden mogelijk), Nulmeting (N=46) en Tussenmeting (N=46)

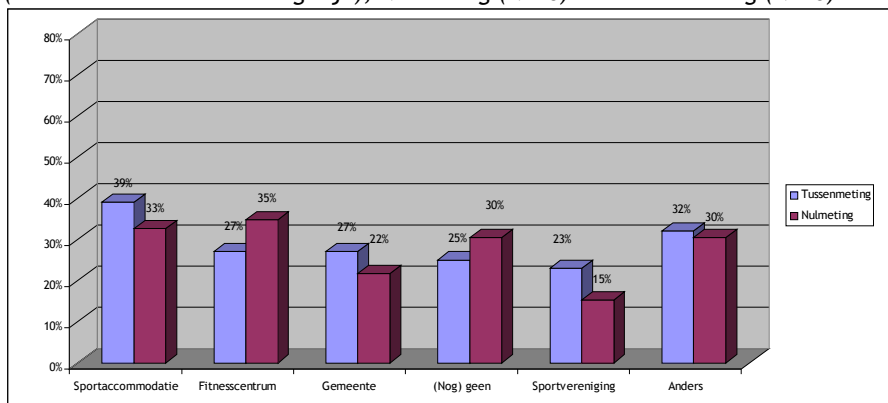

Samenwerking met organisaties/instellingen

Het aantal opvanginstellingen met sportaanbod dat samenwerkt met andere partijen is licht gestegen ten aanzien van de vorige meting. Gaf tijdens de Nulmeting ongeveer 70 procent aan samen te werken met één of meerdere organisaties of instellingen, nu is dit licht toegenomen tot 75 procent. Instellingen voor vrouwenopvang werken relatief vaker samen dan instellingen voor maatschappelijke opvang. Wanneer er wordt samengewerkt, werkt men in de meeste gevallen met één of twee instellingen samen.

In figuur 3 zijn de organisaties en instellingen weergegeven waar de opvanginstellingen met een sportaanbod mee samenwerken, zowel voor de Nulmeting als voor de Tussenmeting. De meest voorkomende samenwerkingspartners op het gebied van Sport en Beweging zijn iets gewijzigd ten aanzien van de Nulmeting, zo blijkt uit figuur 3. De belangrijkste samenwerkingspartners in de Tussenmeting zijn sportaccommodaties, fitnesscentra en gemeenten. Een kwart van de instellingen werkt (nog) niet samen met andere organisaties. In de categorie ‘anders’ worden onder meer buurthuizen, ggz-instellingen, zwembaden, ROC’s, provinciale Sportraad en de Sportbond genoemd.

Figuur 3. Wijze van samenwerking met organisaties en instellingen op het gebied van Sport en Beweging (meerdere antwoorden mogelijk), Nulmeting (N=46) en Tussenmeting (N=46)

Samenwerkingsafspraken

Vergeleken met de Nulmeting worden er vaker samenwerkingsafspraken gemaakt. Ten tijde van de Nulmeting maakten de instellingen en organisaties in tweederde van de gevallen samenwerkingsafspraken, inmiddels gebeurt dit in ruim driekwart van de gevallen. Instellingen voor maatschappelijke opvang hebben verhoudingsgewijs vaker samenwerkingsafspraken gemaakt vergeleken met instellingen voor vrouwenopvang.

De samenwerkingsafspraken van instellingen lopen sterk uiteen, dat is mede afhankelijk van de soort organisatie of instelling. Afspraken met sportverenigingen lopen uiteen van het laten deelnemen van de cliënten tegen een gereduceerd tarief, tot afspraken met docenten al dan niet over bepaalde workshops en terugkoppeling naar de hulpverlening. Bij afspraken met sportaccommodaties gaat het vooral om huur van ruimten en materialen en afspraken met zwembaden (afspraken over bijvoorbeeld tijden, kluisjes, of een zwempas voor cliënten).

Afspraken met de gemeente zijn meestal gericht op afspraken rondom (de huur van) sportzalen en (de inkoop van) abonnementen bij zwembaden, maar ook op financiële ondersteuning of inhoudelijke samenwerking.

Wanneer er afspraken met fitnesscentra zijn gemaakt, gaat het vaak om het inkopen van abonnementen (het liefst niet persoonsgebonden), het maken van prijsafspraken (bijvoorbeeld een gemeenschappelijke kaart voor cliënten tegen gereduceerd tarief) of vaste begeleiding. Andere samenwerkingsafspraken die de respondenten noemen zijn afspraken met een (yoga)docent, afspraken met het ROC en collega-instellingen

VI. Belemmeringen en randvoorwaarden

Zowel de opvanginstellingen met als zonder een sportaanbod constateren belemmeringen voor het laten sporten van hun cliënten. Deze belemmeringen hangen deels samen met de aard en doelstelling van de opvanginstelling, bijvoorbeeld de vrouwenopvang die een hoge mate van veiligheid voor cliënten wil bieden. Tevens noemen de opvanginstellingen enkele randvoorwaarden voor het veilig kunnen laten sporten van hun cliënten. Eerst bespreken we de instellingen *met* sportaanbod, daarna de instellingen *zonder* sportaanbod.

Belemmeringen en randvoorwaarden voor instellingen met sportaanbod

Acht op de tien instellingen met een sportaanbod ondervindt belemmeringen voor het laten sporten van hun cliënten, dit is meer dan in de Nulmeting (zeven op de tien). De belangrijkste belemmeringen die de instellingen met sportaanbod noemen zijn veiligheid, kinderopvang en privacy. Daarnaast kan de cliënt zelf (nog) niet in staat zijn om deel te nemen aan sport activiteiten, bijvoorbeeld door verslaving of psychische gesteldheid.

Ook noemen maar liefst 27 van de 33 opvanginstellingen met medewerkers Sport en Beweging knelpunten bij het uitvoeren van taken op het thema Sport en Beweging. Zij noemen vooral onvoldoende budget, onvoldoende beschikbare faciliteiten en het ontbreken van een netwerk met andere relevante organisaties en instellingen. In mindere mate noemen de organisaties ook onvoldoende deskundigheid, onvoldoende gevoel van relevantie in de organisatie, onvoldoende motivatie bij cliënten en een relatief korte verblijfsduur van cliënten.

Om slachtoffers van huiselijk geweld te laten sporten en bewegen, worden door de instellingen verschillende randvoorwaarden genoemd. Goede professionele begeleiding/instructeurs, veiligheid, een apart sportaanbod voor vrouwen en kinderopvang worden als belangrijkste randvoorwaarden genoemd. Een enkeling noemt daarnaast ook nog het faciliteren van vervoer en een laagdrempelig aanbod.

Belemmeringen en randvoorwaarden voor instellingen zonder sportaanbod

11 van de 57 opvanginstellingen die deelnamen de Tussenmeting bieden (nog) geen activiteiten aan op het gebied van Sport en Beweging. Dit zijn zeven instellingen voor maatschappelijke opvang, drie instellingen voor vrouwenopvang en één instelling voor zowel maatschappelijke als vrouwenopvang.

De belangrijkste reden voor het ontbreken van een sportaanbod bij deze elf instellingen is een gebrek aan financiële middelen. Andere redenen zijn onvoldoende aanwezigheid van deskundigheid, geen prioriteit of geen beschikbare ruimte(n).

Op de vraag wat er volgens de instellingen zonder sportaanbod vooral nodig is om in de toekomst wel activiteiten rondom Sport en Beweging te kunnen aanbieden, noemt men samenwerking met organisaties op het terrein van Sport en Beweging en extra financiering. In mindere mate noemt men het aanwijzen van een verantwoordelijke medewerker.

VII. Deskundigheid: kennis en vaardigheden binnen de sector

In dit onderdeel gaan we kort in op de aspecten die de opvanginstellingen als belangrijk aanmerken voor het beter toerusten van professionals in de sector. Het gaat hierbij zowel om inhoudelijke kennis, als om vaardigheden die onmisbaar zijn om Sport en Beweging voor cliënten mogelijk te maken.

Relevante kennis en vaardigheden medewerkers Sport en Beweging

Wanneer er medewerkers voor Sport en Beweging zijn aangesteld in de instelling, kunnen bepaalde kennis en vaardigheden van belang zijn. Nog meer dan in de Nulmeting, vinden de deelnemende instellingen ervaring in het motiveren en activeren van cliënten belangrijk. Daarnaast vinden de respondenten kennis van de doelgroep en van sportactiviteiten belangrijk; beide worden door acht op de tien instellingen met medewerkers Sport en Beweging genoemd. Verder noemt meer dan de helft van de respondenten de toegang tot een netwerk van relevante organisaties en instellingen. Enkele deelnemers noemen tot slot blessurepreventie en kennis van EHBO.

Instellingen voor maatschappelijke opvang noemen relatief vaker kennis van sportactiviteiten en ervaring in het motiveren en activeren cliënten, terwijl instellingen voor vrouwenopvang vaker toegang tot een relevant netwerk en kennis van de doelgroep noemen.

Behoeftte aan kennis en vaardigheden

Bijna vier op de tien opvanginstellingen heeft behoefte aan meer kennis en/of vaardigheden bij de medewerkers Sport en Bewegen; bij de Nulmeting lag dit iets hoger. Een even groot deel geeft aan niet te weten of deze behoefte bestaat bij de medewerkers; ongeveer een vijfde heeft hier geen behoefte aan. Instellingen voor vrouwenopvang met medewerkers Sport en Bewegen geven verhoudingsgewijs iets vaker aan hier behoefte aan te hebben vergeleken met maatschappelijke opvang.

De behoeften die de opvanginstellingen die werken met medewerkers Sport en Bewegen noemen, lopen sterk uiteen. Het gaat onder meer om bewegings- of trainingsleer, kennis van de doelgroep, delen van kennis en uitwisselen van ervaringen met andere opvanginstellingen, kennis van EHBO, hoe men cliënten (blijvend) kan motiveren voor Sport en Bewegen, optimaliseren van samenwerking met pedagogisch personeel en hoe Sport en Bewegen kan worden verwerkt in de begeleidingssystematiek.

Een casus: 90 procent van de cliënten aan het sporten

Een instelling voor maatschappelijke opvang bereikt met haar sport- en bewegingsactiviteiten maar liefst 90% van haar cliënten. De cliënten kunnen deelnemen aan incidentele activiteiten, zoals sportevenementen of structurele activiteiten zoals fitness of voetbal. Er zijn medewerkers aangesteld die Sport en Bewegen in hun takenpakket hebben en zij houden zich dan ook bezig met het organiseren van de diverse activiteiten. Hierbij wordt samenwerking gezocht met verschillende partijen, waaronder; sportverenigingen, sportaccommodaties, afdeling sport van de gemeente, de sportbond en met de sportopleiding van het ROC. Opvallend is dat er geen apart sportbudget aanwezig is, hier is echter wel behoefte aan. Binnen de instelling zijn er medewerkers aanwezig die een semiprofessionele sportachtergrond hebben, daarnaast werken er meerdere vrijwilligers met een sportachtergrond. Het zijn vooral extra sportvrijwilligers waar de instelling nog behoefte aan heeft. Ook zouden zij graag toegang krijgen tot sportbonden en sportclubs om cliënten eenvoudig een lidmaatschap van een sportclub aan te kunnen bieden.

VIII. Gezondheid en persoonlijke verzorging

Als laatste is aan alle deelnemende opvanginstellingen gevraagd of zij activiteiten aanbieden op het gebied van gezondheid en/of persoonlijke verzorging, onderwerpen verwant aan Sport en Bewegen. Vier op de tien opvanginstellingen biedt activiteiten aan, zowel in het kader van gezonde voeding als persoonlijke verzorging. Daarnaast biedt bijna een vijfde van de instellingen procent alleen activiteiten aan op het gebied van persoonlijke verzorging; een minderheid biedt alleen activiteiten aan op het gebied van gezonde voeding. Tot slot heeft ruim een derde van alle deelnemende instellingen geen aanbod op het gebied van gezondheid en/of persoonlijke verzorging. Dit beeld is ongeveer gelijk aan dat van de Nulmeting.

Ook de genoemde activiteiten komen grotendeels overeen met die van de Nulmeting. Bij activiteiten op het gebied van een gezonde voeding gaat het bijvoorbeeld om gezamenlijk boodschappen doen, koken of het betrekken van cliënten bij het bereiden van voedsel. Ook worden er themabijeenkomsten en voorlichting door een voedingsdeskundige georganiseerd (bijvoorbeeld aan zwangere vrouwen) waar gezonde voeding centraal staat. Daarnaast kunnen cliënten deelnemen aan kooktrainingen en kookworkshops of een cursus over gezonde voeding.

Op het gebied van persoonlijke verzorging worden onder meer activiteiten aangeboden in de vorm van themavonden, zoals een beauty-avond. Naast het geven van educatie en voorlichting omtrent persoonlijke verzorging worden er ook workshops en cursussen georganiseerd. Een kapper en/of pedicure komt soms ook bij de instellingen langs.

Een casus: Hoe motiveer je cliënten?

Een instelling voor maatschappelijke opvang biedt verschillende incidentele als structurele sportactiviteiten aan. Cliënten kunnen bijvoorbeeld deelnemen aan sportevenementen, fitness, voetballen, hardlopen, softballen en/of badmintonnen. Naast deze sportactiviteiten worden er geen activiteiten georganiseerd met aandacht voor gezonde voeding en persoonlijke verzorging. Vanuit de Wmo, lokale fondsen en/of sportfondsen worden de activiteiten bekostigd. Een medewerker van de instelling heeft Sport en Beweging in zijn of haar takenpakket. Opvallend is dat er slechts een klein percentage van de cliënten, namelijk 10 tot 20%, bereikt wordt voor de activiteiten. Dit lage percentage kan voortkomen uit het feit dat sport en bewegen (nog) geen aandachtsgebied is binnen de instelling. Daarnaast geeft de instelling aan behoefte te hebben aan handvatten voor het motiveren van de cliënten. En hebben zij behoefte aan samenwerking met organisaties op het terrein van Sport en bewegen, extra financiering, externe ruimten voor activiteiten en vervoer.

Overzicht resultaten Tussenmeting Sport en Beweging 2011

In 2011 is de Tussenmeting Sport en Beweging 2011 gehouden onder 57 bij de Federatie Opvang aangesloten instellingen voor vrouwenopvang, maatschappelijke opvang en begeleid wonen en beschermde opvang. De uitkomsten laten de eerste trends en ontwikkelingen zien voor de instellingen die hebben deelgenomen aan de metingen. In 2012 zal de derde en laatste meting worden gehouden. De verschillen met de Nulmeting zijn niet groot, wel zien we enkele trends.

Zeven belangrijke trends en bevindingen

1. Belang van Sport en Beweging breed onderschreven en licht toegenomen

De Tussenmeting laat zien dat opvanginstellingen nog steeds zeer positief oordelen over Sport en Beweging in hun eigen opvanginstelling en in het algemeen. Het belang dat men hecht aan het thema Sport en Beweging en het inrichten van speciale functies hiervoor is toegenomen. Het draagvlak voor Sport en Beweging is toegenomen.

2. Aanbod Sport en Beweging in 2011 voortgezet

Een meerderheid van de instellingen heeft een breed sport- en bewegingsaanbod. Straatvoetbal, hardlopen en commerciële sport zoals fitness zijn de meest aangeboden vormen van sport. Het bereik is ongeveer gelijk aan dat in de nulmeting. Er worden meer cliënten bereikt met incidentele activiteiten dan met structurele activiteiten.

3. Sport en Beweging als integraal onderdeel van de hulpverlening

Daarnaast heeft - net als in de Nulmeting - ongeveer driekwart van de opvanginstellingen met een sportaanbod één of meerdere medewerkers in dienst die Sport en Beweging in hun takenpakket hebben. Bij iets meer instellingen dan vorig jaar is een apart sportbudget vrijgemaakt.

4. Meer samenwerking, meer afspraken

Net als in de Nulmeting wordt er bij het aanbod van Sport en Beweging voornamelijk samengewerkt met individuele en commerciële sportvoorzieningen, zoals fitnesscentra en zwembaden. Daarnaast organiseren de instellingen dit jaar ook veel buitenactiviteiten, zoals (straat)voetbal, wandelen, hardlopen en in mindere mate weerbaarheidstrainingen en bewegingsoefeningen. We zien dat de instellingen iets meer samenwerken dan bij de vorige meting en dat wanneer er wordt samengewerkt er vaker samenwerkingsafspraken worden gemaakt.

5. Belemmeringen

Zowel de opvanginstellingen met als zonder een sportaanbod constateren belemmeringen voor het laten sporten van hun cliënten. Instellingen die medewerkers Sport en Bewegen hebben, constateren onvoldoende budget, faciliteiten en een netwerkwerk met relevante organisaties en instellingen als belemmeringen. Ook worden knelpunten rondom veiligheid, kinderopvang en privacy genoemd (vooral bij instellingen voor vrouwenopvang). Instellingen die geen sportaanbod hebben, noemen hiervoor als redenen een gebrek aan financiële middelen, onvoldoende aanwezigheid van deskundigheid, geen prioriteit of geen beschikbare ruimte(n).

6. Behoefte aan meer kennis over het motiveren en activeren van cliënten, meer kennis over de doelgroep en meer kennis van sportactiviteiten

Vergeleken met de Nulmeting is de behoefte aan meer kennis en/of vaardigheden bij medewerkers Sport en Bewegen licht gedaald. Wel zien we een grotere behoefte bij instellingen aan handvatten voor het motiveren en activeren van cliënten. Ook spreken relatief veel instellingen een behoefte uit aan meer kennis van de doelgroep en meer kennis van het aanbod aan sportactiviteiten.

7. Divers aanbod gezondheid en persoonlijke verzorging

Net als in de Nulmeting zien we dat opvanginstellingen een breed en gevarieerd aanbod hebben op het gebied van gezondheid en persoonlijke verzorging, zoals gezamenlijke activiteiten en het organiseren van themabijeenkomsten en workshops.

Op het gebied van Sport en Bewegen zijn diverse positieve ontwikkelingen waar te nemen. Draagvlak voor het thema is groeiende, het aanbod is breed en samenwerking neemt toe. Gesignaleerde knelpunten bieden inzicht in wat instellingen nodig hebben om een sport- en bewegingsaanbod te kunnen bieden. De eindmeting in 2012 zal inzicht geven in de ontwikkelingen en trends in de drie metingen op het gebied van Sport en Bewegen.

Wij danken alle opvanginstellingen hartelijk die hebben deelgenomen aan de Tussenmeting. Voor meer informatie over het Programma Sport en Bewegen kunt u contact opnemen met projectleider Karen van Brunschot van de Federatie Opvang (k.vanbrunschot@opvang.nl). Voor meer informatie over de metingen Sport en Bewegen kunt u contact opnemen met Rianne Verwijs van het Verwey-Jonker Instituut (rverwijs@verwey-jonker.nl).